

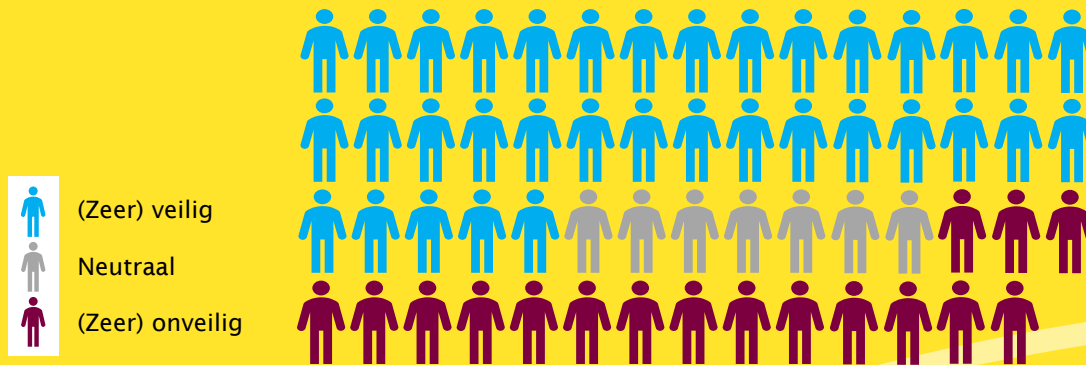
'Ik dacht destijds dat het normaal was'

Ervaringen van Nederlandse topsporters met een (on)veilige topsportomgeving

Factsheet 2022/10

Marit Dopheide, Renske Gudde, Agnes Elling en Lianne Balk

Figuur 1 Mate waarin topsporters zich veilig hebben gevoeld in de omgeving waarin zij hun topsport bedreven, volgens voormalig topsportstatushouders (in aantallen, n=59)

Bron: Vragenlijst onder voormalig topsportstatushouders, Mulier Instituut (2021).

De Nederlandse sportbonden en NOC*NSF staan voor een eerlijke, veilige en open sport met integriteit als fundament (NOC*NSF, 2021). Binnen deelakkoord zes van het Nationaal Sportakkoord neemt het thema een belangrijke positie in: integriteit moet het startpunt zijn, in plaats van het sluitstuk voor de inspirerende waarde van topsport (2019).

De laatste jaren heeft het thema integriteit binnen de (top)sport meer aandacht gekregen, zowel in de actualiteit als in de werkzaamheden binnen de sport. NOC*NSF heeft een visiedocument Sport & Integriteit opgesteld en een voorlichting integriteit voor topsporters opgezet (NOC*NSF, 2022). Daarnaast wordt een programmalijn 'Topsport en Integriteit' ontwikkeld.

Binnen verschillende sporten zijn de afgelopen twee jaar onderzoeken gedaan naar grensoverschrijdend gedrag binnen de topsport. In 2021 verscheen het rapport 'Ongelijke leggers', waarin aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag binnen de turn- en gymnsport werd blootgelegd (Olfers & Van Wijk, 2021). Later deed Fijbes Consultancy binnen triatlon, hockey en roeien intern onderzoek naar de veiligheid van het topsportklimaat. Eind 2021 kondigde het ministerie van VWS een grootschalig onafhankelijk onderzoek aan naar de cultuur binnen de Nederlandse topsport. De komende jaren brengt een kernteam¹ bij ruim twintig sporten in kaart wat de huidige topsportcultuur is en welke factoren (positief en negatief) de cultuur beïnvloeden.

Het Mulier Instituut heeft, met steun van het ministerie van VWS en medewerking van NOC*NSF, onderzoek gedaan naar de meningen over en ervaringen van topsporters met een (on)veilige topsportomgeving. Dit onderzoek is

uitgevoerd onder voormalig topsportstatushouders van NOC*NSF.

Topsporters van wie de topsportstatus² in 2019, 2020 of 2021 eindigde, kregen een uitnodiging om een vragenlijst in te vullen (n=249). Ongeveer een kwart (24%, waarvan ruim twee derde vrouw) vulde de vragenlijst (gedeeltelijk) in. De respondenten zijn sporters vanuit vijftien verschillende (voornamelijk olympische) sportbonden.³ Ruim de helft (54%) is ondanks de statusbeëindiging nog actief op topniveau in zijn/haar sport. De groep respondenten is klein en daardoor niet representatief voor de gehele topsport.⁴ De resultaten worden daarom voornamelijk in absolute aantallen gepresenteerd.

(On)veilige topsportomgeving

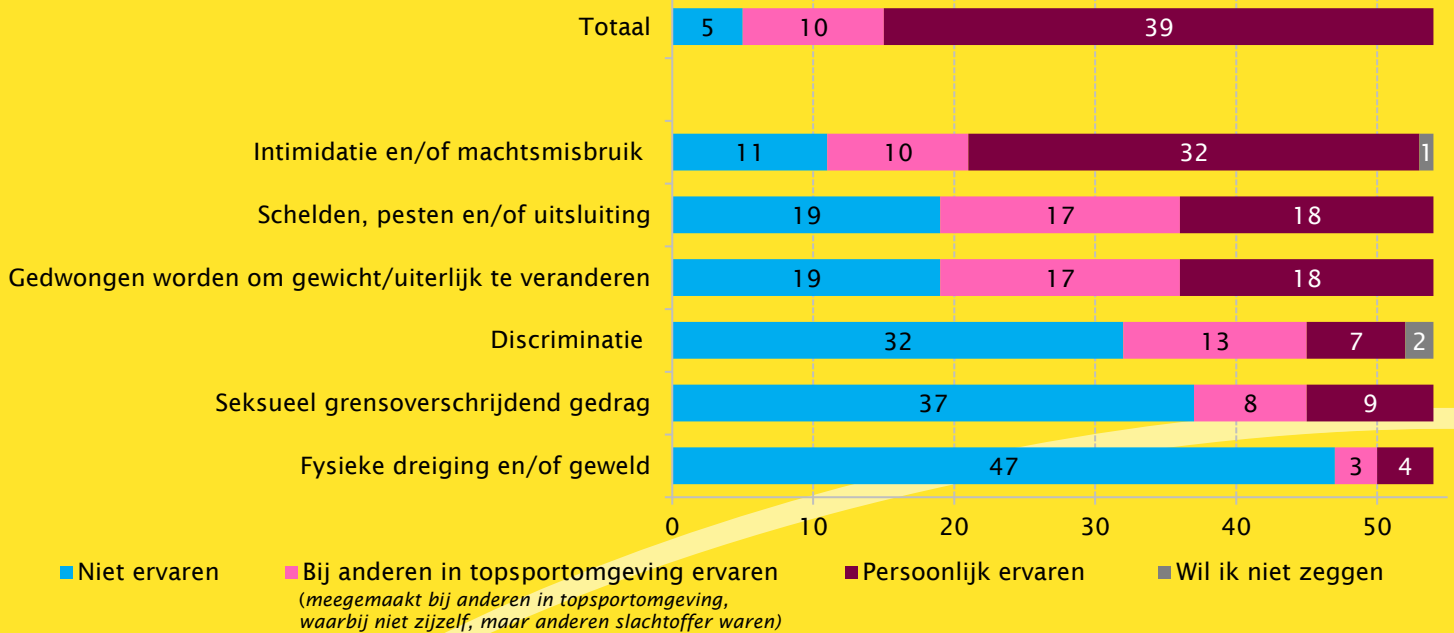
Van de 59 topsporters voelden 35 (59%) zich (zeer) veilig in de omgeving waarin zij hun topsport bedreven (figuur 1). Zeventien topsporters (waarvan twaalf vrouwen) hebben zich (zeer) onveilig gevoeld (29%). Dit zijn zowel individuele als teamsporters, afkomstig uit zeven verschillende sportbonden. Meerdere topsporters gaven aan dat zij het gedurende hun topsportcarrière lastig vonden om te bepalen welk gedrag wel of niet acceptabel was. Ze zijn - veelal vanaf jonge leeftijd - opgegroeid binnen een prestatiegerichte sportcultuur en hadden daardoor niet altijd een goede referentie van een veilige werkomgeving:

'Ik dacht destijds dat het "normaal" was, en dat het "erbij hoorde", want ik wilde beter worden en dan zal dit wel de manier zijn waarop. Maar nu, nu ik in een veilig sportklimaat zit en de ruimte kreeg om mezelf terug te vinden, kan ik zeggen dat dit niet hoorde, en niet normaal was.'

¹ Kernteam bestaande uit onderzoekers verbonden aan Verinorm, de Vrije Universiteit, Hogeschool Utrecht en het Kenniscentrum Sport & Bewegen.

² A-, HP- en selectiestatus. ³ Responsprofiel: Geslacht: vrouw=68% en man=31%. Leeftijd: <24jr=14%, 24-30jr=42% en >30jr=44%. Categorie: olympisch=83%, paralympisch=15% en niet-olympisch=2%. Respondenten komen uit tien (semi-)individuele en vijf teamsporten.

Figuur 2 Mate waarin topsporters ervaringen hebben gehad met verschillende vormen van een onveilige topsportomgeving, volgens voormalig topsportstatushouders (in aantallen, n=54)

Bron: Vragenlijst onder voormalig topsportstatushouders (Mulier Instituut, 2021).

Intimidatie en machtsmisbruik vaakst genoemd

Ondanks dat ruim de helft van de respondenten zich veilig voelde in de topsportomgeving, heeft bijna drie kwart van de respondenten (n=39; 72%) zelf een vorm van een onveilige topsportomgeving ervaren (figuur 2). Deze ervaringen zijn afkomstig van sporters uit veertien van de vijftien sportbonden.

De meest genoemde vorm van een onveilige topsportomgeving is intimidatie en/of machtsmisbruik (figuur 2). In totaal heeft meer dan de helft van de respondenten (n=32, uit twaalf verschillende sportbonden) zich door één of meerdere personen geïntimideerd gevoeld. De coach/trainer (n=21) en de sportbond (n=12) worden het vaakst genoemd als veroorzaker van deze situaties. Dit leidde volgens sommige topsporters tot een angstcultuur binnen hun sport:

‘Het kan niet zo zijn dat een bondscoach zoveel macht heeft als die van ons afgelopen jaren had, dat is niet gezond. Machtsmisbruik kan niet, niemand evalueerde hem of sprak hem aan op zijn gedrag.’

Andere vaak genoemde vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn schelden, pesten en/of uitsluiting en gedwongen worden om iets aan het gewicht/uiterlijk te

veranderen. Een op de drie respondenten maakte dit zelf mee. Na dergelijke situaties zochten topsporters voornamelijk steun bij hun partner, ouders en/of vrienden. Respondenten meldden minder vaak eigen ervaringen met dopinggebruik (n=1) en matchfixing (n=2) (niet in figuur).

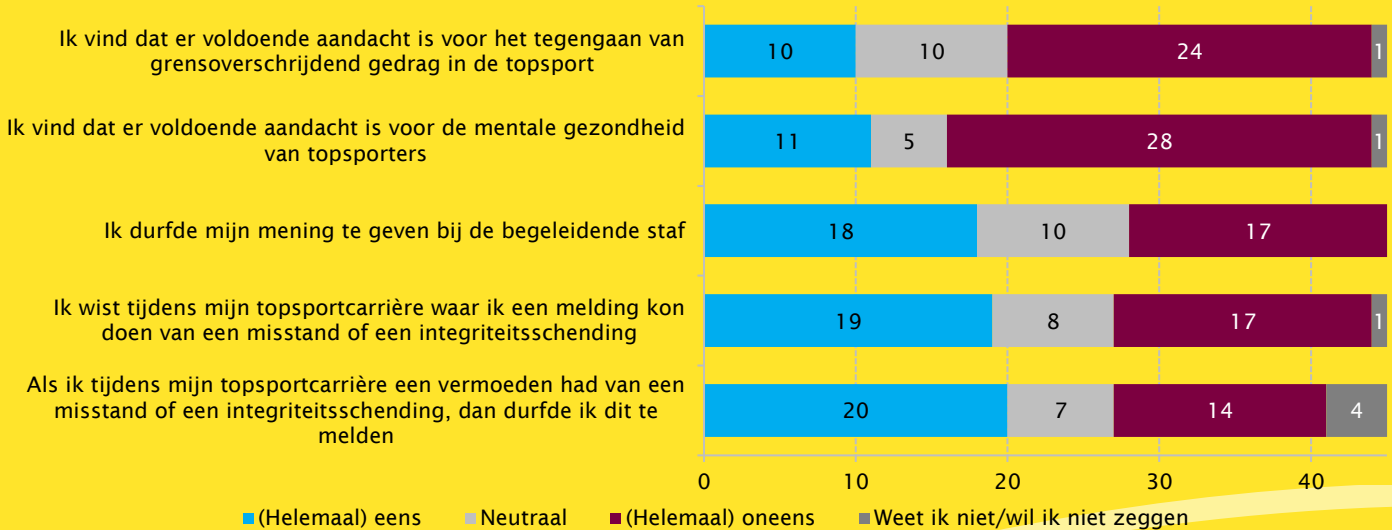
Nadruk op gewicht en het risico op eetstoornissen

In zowel de gesloten als de open vragen was het gewicht en uiterlijk van de sporters een belangrijk thema. Ruim zes op de tien sporters hebben hier gedurende hun topsportcarrière opmerkingen over gekregen (niet in figuur). Een op de drie sporters is naar eigen zeggen daadwerkelijk gedwongen iets aan het gewicht en/of uiterlijk te veranderen (figuur 2).

‘Met voeding en je lijf bezig zijn hoort bij topsport. Maar in plaats van op een constructieve manier samen naar iets toe werken, was het meer een sfeer van gemene opmerkingen, sneren, en ondertussen zelf hard proberen af te vallen en niet laten blijken dat de opmerkingen je iets doen.’

Daarnaast gaven tien sporters aan dat ze een eetstoornis hebben ontwikkeld tijdens hun sportcarrière (niet in figuur). Zeven van hen gaven aan dat ze gedwongen waren om iets aan hun gewicht en/of uiterlijk te veranderen.

Figuur 3 Stellingen over de aandacht voor en meldingen van een (on)veilige topsportomgeving, volgens voormalig topsportstatushouders (in aantallen, n=45)

Bron: Vragenlijst onder voormalig topsportstatushouders (Mulier Instituut, 2021).

Ervaren aandacht voor grensoverschrijdend gedrag

Ruim de helft van de sporters (n=24 van de 45 sporters*) is van mening dat er niet voldoende aandacht is voor het tegengaan van grensoverschrijdend gedrag in de topsport (figuur 3). Dit zijn sporters uit tien verschillende sportbonden. Ruim zes op de tien sporters (n=28) vinden dat er onvoldoende aandacht is voor de mentale gezondheid van topsporters.

‘Binnen mijn sportbond wordt er niet echt gesproken over mentale gezondheid, het is een ongemakkelijk onderwerp. Terwijl ik vind dat het wel belangrijk is. Er wordt vaak over gegrapt maar niet serieus naar gevraagd, terwijl ik vind dat het wel de taak is van een coach om erover door te vragen.’

Misstand of integriteitsschending melden

Ruim vier op de tien respondenten (n=20) durfden een vermoeden van een misstand of integriteitsschending te melden tijdens hun topsportcarrière (figuur 3). Bijna een derde durfde dit niet. Daarnaast wist een deel van de sporters (38%, n=17) niet waar ze een melding konden doen van een misstand of integriteitsschending.

‘Ik wist nooit waar ik echt heen zou moeten gaan, het was een grote drempel en wilde focussen op wat ik zelf in de hand had om er goed mee om te gaan.’

Enkele topsporters gaven aan dat een melding in hun ogen niet veel bijdraagt, doordat concrete acties vaak uitblijven.

Bekendheid meldstructuren

De vertrouwenscontactpersoon (VCP) is binnen de sportvereniging of sportbond in principe het eerste aanspreekpunt voor iedereen die een vraag heeft over of te maken krijgt met een onveilige topsportomgeving. Daarnaast is het [Centrum Veilige Sport Nederland \(CVSN\)](#) de plek waar topsporters voor vragen, meldingen of informatie over grensoverschrijdend gedrag terecht kunnen.

Twee op de drie respondenten (n=30) waren niet bekend met het CVSN (figuur 4). Van de vijftien sportbonden waarvoor de respondenten uitkwamen, hebben er twaalf een VCP. Toch weet ruim de helft van de topsporters (n=25) niet of binnen zijn/haar sportbond een VCP actief is. Om de toegankelijkheid van de VCP te vergroten gaven enkele sporters aan dat deze persoon zichtbaarder en goed benaderbaar moet zijn.

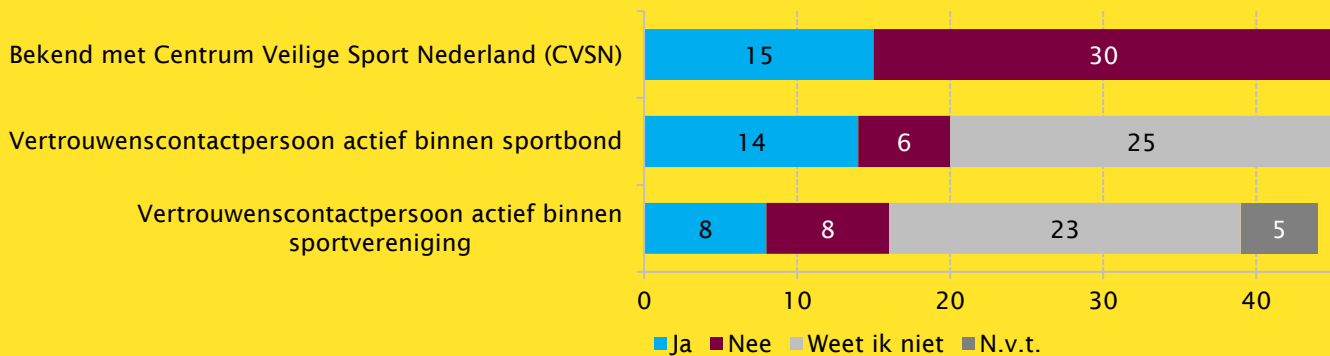
‘Breed bekend maken wie deze vertrouwenspersoon is, online aangeven. De sporters kennis laten maken met deze persoon. Duidelijk aangeven dat je met alles bij deze persoon terecht kan.’

Voorlichting

De meeste topsporters hebben gedurende hun carrière één of meerdere topsportgerelateerde voorlichtingen gehad, maar deze gaan meestal over thema's als doping (n=43), gezonde voeding (n=38) of matchfixing (n=16) (niet in figuur). Voorlichting over de thema's grensoverschrijdend gedrag (n=6) of eetstoornissen (n=3) wordt weinig genoemd.

*Een deel van de topsporters (n=45) heeft deze stellingen beantwoord.

Figuur 4 Bekendheid met Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN) en vertrouwenspersonen binnen de sportbond en -vereniging, volgens voormalig topsportstatushouders (in aantallen, n=45)

Bron: Vragenlijst onder voormalig topsportstatushouders (Mulier Instituut, 2021).

Een aantal sporters is van mening dat het goed zou zijn als coaches/trainers ook (meer) voorlichting zouden krijgen over grensoverschrijdend gedrag:

‘Ik hoop dat er voorlichting kan worden gegeven aan coaches over hun rol in een veilig topsportklimaat. Dat ze zich bewust worden van hun machtspositie en die niet misbruiken. Ook hoop ik dat er een protocol komt - mocht die er niet zijn - voor coaches en sporters over hoe en waar grensoverschrijdend gedrag gemeld moet worden.’

Conclusies

Hoewel het merendeel van de respondenten zich veilig heeft gevoeld in de topsportomgeving, benoemen veel topsporters ervaringen met een onveilige topsportomgeving. Ondanks de kleine en niet representatieve responsgroep⁴ laten de resultaten bij een groot aantal sporten een breed spectrum aan vormen van grensoverschrijdend gedrag zien. Intimidatie en machtsmisbruik komen het vaakst voor. Daarnaast werd tijdens de topsportcarrière veel nadruk gelegd op het gewicht en uiterlijk van de sporters.

Meerdere sporters gaven aan dat het tijdens de topsportcarrière soms lastig is om in te schatten of ze zich in een veilig topsportklimaat bevinden. Op dat moment zijn ze vooral bezig met presteren en is met enige afstand kunnen reflecteren op het sportklimaat lastig. Daarnaast kan vanaf jonge leeftijd opgroeien in een zeer prestatiegerichte omgeving invloed hebben op het besef/beeld van sporters van een veilige omgeving. Het is daarom van belang dat zij hierin goed worden begeleid en beschermd. Passende voorlichting over een veilige topsportomgeving, voor zowel sporters als de begeleidende staf, kan hieraan bijdragen.

Ondanks dat de meeste topsporters diverse voorlichtingen hebben gehad, richtten deze zich niet op de thema's met de

meeste ervaren problemen. Het is een goede ontwikkeling dat NOC*NSF onlangs een voorlichting integriteit heeft gelanceerd voor topsporters. Van belang is dat dit thema ook bij coaches en in de opleiding van coaches nadrukkelijk aandacht krijgt. Veiligheid en integriteit zijn thema's waarover een constante dialoog gevoerd moet worden.

Het is belangrijk dat sporters en de begeleidende staf weten waar zij terecht kunnen met vragen, informatie en meldingen over grensoverschrijdend gedrag. De zichtbaarheid van zowel het CVSN als de vertrouwenspersonen binnen de sportbonden en verenigingen is voor verbetering vatbaar. Topsporters kennen het CVSN en de vertrouwenspersonen niet of nauwelijks, maar vinden het wel belangrijk dat er een plek is waar ze meldingen kunnen doen. Al deze kleine stapjes moeten ervoor zorgen dat integriteit inderdaad startpunt in plaats van sluitstuk is voor de inspirerende waarde van topsport.

⁴Onderzoeksverantwoording

De groep respondenten is niet representatief voor de gehele topsport. Het gaat om een relatief kleine groep (n=59) met een verwachte oververtegenwoordiging van sporters met ervaring met grensoverschrijdend gedrag. Zij zijn mogelijk extra gemotiveerd om de vragenlijst in te vullen. De gepresenteerde cijfers kunnen dan ook niet worden gezien als representatief voor de gedragingen in de gehele topsport. Wel toont de inventarisatie aan dat het probleem van een onveilige topsportomgeving zich niet beperkt tot een enkeling of tot een bepaald type gedrag of een bepaalde sport.

Referenties

- NOC*NSF (2021). *Notitie: Visie Sport & Integriteit 2024*. <https://nocnsf.nl/media/4308/07-visie-sport-en-integriteit-2024.pdf>
- NOC*NSF (2022). *Basiseisen Integriteit Sportaanbieders*. Geraadpleegd op 18 mei 2022, van <https://nocnsf.nl/wat-doet-nocnsf/sport-en-maatschappij/basiseisen-integriteit-sportaanbieders>
- Olfers, M., & Van Wijk, A. (2021). *Ongelijke leggers: een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport*. Verinorm.